

mladé ženy s malými dětmi, ale také badatelky vyššího věku patřící k tzv. sendvičové generaci, od nichž se očekává, že se postarají o své staré rodiče a příležitostně pomohou s péčí o vnoučata. Pro mnohé akademičky může být tato situace natolik stresující, že se dalších odborných ambic vzdají a raději odejdou do důchodu. Svou roli přitom může hrát únava z celoživotního soupeření s muži, při kterém po celou dobu hrály s horšími kartami.

Mezinárodní studie potvrzují, že relativně velká genderová propast mezi psycholožkami a psychology existuje v jejich zastoupení v různých mocenských pozicích, které nekoresponduje s poměrem mužů a žen mezi absolventy psychologie. Tato propast se nicméně postupně zužuje (5). V Česku je podíl žen ve vedení akademických vzdělávacích a výzkumných institucí s nejdělsí tradicí relativně malý. Ve vedení katedry psychologie FF UK se uplatnily pouze 3 ženy oproti 12 mužům (Hermonchová, Gillernová a Takács), Psychologický ústav FF MU měl od svého založení v roce 1926 výhradně mužské vedoucí (celkem 13). Také katedru psychologie FF UP vedli po odchodu L. Kolářkové pouze muži (celkem 7). Ředitelkami Psychologického ústavu AV ČR (dříve ČSAV) byly jenom 2 ženy (Kotásková a Osecká). Kromě nich se ve funkci ředitele vystřídal 7 mužů (18). Převaha mužů ve vedení akademických institucí nemusí být pro ženy příznivá už proto, že zejména odborné asistentky na katedrách často dostávají od vedoucích časově náročné, převážně administrativní úkoly, jakým je příprava podkladů pro akreditační řízení.

Psycholožky také méně často než psychologové zastávají funkce v univerzitních orgánech. První ženou, která dosáhla na funkci proděkanky, byla zřejmě Jarmila Koluchová, která ji vykonávala v letech 1981 až 1983 na PdF UP. Na FF UK byly proděkankami Soňa Hermonchová a Ilona Gillernová, na PdF JU působí v této funkci Iva Stuchlíková a Alena Nohavová. Na FF UP byla proděkankou Klára Seitlová, na PdF UP zastává tuto funkci Jana Kvintová. Mezi psychology najdeme proděkanů podstatně víc než mezi psycholožkami. Šíkl a Vobořil uvádějí deset psychologů, kteří zastávali nebo zastávají na různých fakultách funkci děkana, což se žádné ženy dosud nepodařilo. Pomineme-li menší nebo méně tradiční vysoké školy, pak prorektory byli Stanislav Štech na UK a Vladimír Řehan na UP (19).

Menší zastoupení žen ve vedení nejstarších českých psychologických kateder a ústavů lze částečně vysvětlit existencí tzv. skleněného stropu (glass ceiling), který se nejčastěji definuje jako umělá bariéra, založená na tradičních genderových stereotypoch, která brání ženám v zaujetí nejvyšších pozic v hierarchicky upořádaných organizacích. Tuto bariéru vytvářejí muži, kteří ženy do prestižních, často také finančně dobře hodnocených pozic nepustí (20). Oponenti dané koncepce argumentují tím, že žádný skleněný strop neexistuje a že ženy prostě vedoucími být nechtějí, a to nejčastěji kvůli zátěži vyplývající z jejich rodinných a pracovních povinností. V sociologii se postupně objevilo několik příbuzných konceptů, k nimž patří „lepivá podlaha“ (sticky floor), která se projevuje různými diskriminačními postupy, jimiž jsou ženy udržovány v nejnižším pracovním postavení. Dalším frekventovaným termínem je „skleněný výtah“ (glass elevator), který popisuje situace, kdy se kariéra mužů ubírá bez většího nasazení či výrazně nadprůměrných výsledků strmě nahoru například díky tomu, že jsou jim připisovány v pracovním prostředí preferované vlastnosti (rozhodnost, dynamičnost, nepodléhání emocím, odolnost vůči stresu). Pro obor psychologie může být významný pojem „skleněný eskalátor“ (glass escalator). Jedná se o skrytou výhodu, kterou mají muži při vstupu do feminizovaných profesí. Projevuje se jejich rychlým, někdy nechtěným kariérním vzestupem, k němuž často přispívají ženy tím, že než by podpořily kolegyni, raději zvolí nebo podpoří na pozici vedoucího muže (21).

Jedním z důvodů, proč ženy preferují muže jako své nadřízené, by mohlo být jejich očekávání, že budou schopni lépe než ženy obhájit jejich profesní a odborné zájmy. Je také možné, že psycholožky kandidují do vedoucích funkcí méně často než psychologové. Některé psycholožky se pravděpodobně ztotožňují s genderovými stereotypy, které ženy popisují jako závistivé, žárlivé nebo dokonce mstivé, takže se jejich chování v roli nadřízených obávají.

Ženy v oblasti aplikované psychologie

Historici psychologie se zasloužili o to, že oblast české akademické psychologie je dobře zmapována. Situace v oblasti aplikované psychologie je naproti tomu poměrně nepřehledná. Šíkl a Vobořil uvádějí, že současný počet psychologů

je kvůli chybějící organizovanosti v jedné centrální instituci a rostoucí diverzifikaci oboru obtížně zjištělný. Na základě informací z různých zdrojů dospěli k závěru, že jejich počet již přesáhl 8000 (19). V zahraničních studiích se uvádí, že v Evropě tvoří ženy asi 70 % osob působících v psychologické praxi, zatímco muži 30 % (22). Platí-li tento poměr i v České republice, pak zde pracuje minimálně 5600 psycholožek a 2400 psychologů.

Přesná data o počtu mužů a žen v jednotlivých oblastech aplikované psychologie bohužel nejsou k dispozici. Určité informace lze získat z webových stránek různých profesních psychologických sdružení, z nichž osm je součástí Unie psychologických asociací ČR (UPA ČR), k jejímž cílům patří příprava zákona o psychologické činnosti a ustavení České komory psychologů a psychoterapeutů. Nejstarším odborným sdružením, které je součástí UPA, je Českomoravská (dříve Československá) psychologická společnost, která má 473 členek (70 %) a 205 členů (30 %). V jejím vedení se od roku 1958 vystřídal 14 mužů a 1 žena, konkrétně Hana Junová (v letech 1991 až 1995), která se zasloužila o rehabilitaci psychologů pronásledovaných za minulého režimu. Ve vedení odborných sekcí ČMPS jsou však ženy poměrně hojně zastoupeny. Součástí UPA je Asociace dopravních psychologů ČR, mezi jejímiž členy najdeme 72 žen (68 %) a 34 mužů (32 %). Jejím prezidentem je PhDr. Antonín Hudeček. Dalším členem UPA je Česká asociace psychologů práce a organizace (ČAPPO), v níž je zaregistrováno 44 žen (69 %) a 20 mužů (31 %). Předsedkyní ČAPPO je Mgr. Šárka Dobiášová. Asociace psychologů sportu má 20 členek (67 %) a 10 členů (33 %). Jejím předsedou je Mgr. Michal Vičar, Ph.D. (23).

Relativně samostatnou profesní organizací je Asociace manželských a rodinných poradců, která má v současnosti 170 členů, z toho 131 žen (77 %) a 39 mužů (23 %). Vede ji sedmičlenné volené prezidium včele s Mgr. Darinou Mórcoz. Asociace je rozdělena do osmi oblastních sdružení, kterým předsedá 6 žen a 2 muži. Ženy také převládají ve vedení poraden pro rodinu, jejichž personál však zvláště v menších městech často tvoří pouze ženy, například dvě psycholožky a jedna sociální pracovnice (24).

Psychiatrii spolupracují především s klinickými psychology a s psychoterapeuty. Asociace klinických psychologů (AKP ČR) má v současnosti celkem 762 členů, z toho 601 žen (79 %) a 161 mužů (21 %). Větší část členské základny tvoří